

PŘEDMLUVA

KAPITOLA 1.

Historický přehled znojemského údělu ve vztahu k dějinám hradu a jeho rotundě jako kostelu velkofarnímu

11-17

KAPITOLA 2.

Rotunda založena již v prvé polovině 11. století. Ideální zobrazení na Liutoldově dendru. Dějiny rotundy jako královské kaple do poloviny 16. století. Znojemské klarisky prodaly rotundu městu r. 1555 a r. 1710 získalo město celý hradní areál. Profanace rotundy v 18. a 19. století

17-20

KAPITOLA 3.

Stavební povaha rotundy. Heidentempel. První romantické pokusy v 19. století o výklad nástěnných maleb. Kritické i nekritické rozборы odborníků. Trappův „Sborník kopií“ z r. 1863. Hlasy veřejného mínění pro restauraci maleb. Stanovisko centrální komise pro zachování památek ve Vídni. První restaurace svěřena Theophilu Melicherovi, dokončena r. 1893. Zásah Gau-Denkmalamt po mnichovském diktátu v říjnu r. 1938. Nové očištění a konzervace maleb čs. státní památkovou péčí v letech 1947-1949; restaurátor František Fišer

20-26

KAPITOLA 4.

Dvě složky malířské výzdoby: duchovní církevní a světsky politická. První obsahuje užší christologický a mariologický cyklus, druhá přemyslovskou legendu a genealogickou řadu Přemyslovců podle Kroniky Kosmovy

26-28

KAPITOLA 5.

Barevný rozbor maleb. Jejich vyšetření ultrafialovým zářením ukázalo techniku fresco-secco. Z barevného složení nelze zatím odvodit přesný počet malířů zúčastněných na výzdobě rotundy

28-31

KAPITOLA 6.

Architektonisace malby. Rytmus tektonický, který scházel na hladké stěně uvnitř rotundového válce, byl nahrazen malířsky rytmem optickým. Kompozice je založena na monumentalitě. Rozvrh, typika a způsob řazení figur na stěnu rotundového válce ukázal spolupráci čtyř malířů

31-40

KAPITOLA 7.

Hlavní slohové znaky: malebnost a výrazovost. I v těchto dvou výtvarných polohách lze určit různé malířské osobnosti. První z nich patří obrazy mariologické resp. christologické, dále postavy obou donátorů a přemyslovská scéna. Druhý malíř namaloval osm dalších panovníků v plášti a s knížecími odznaky ve druhém pořadí. Genealogická řada těchže panovníků v plášti a s týmiž odznaky ve třetím pořadí je dilem malíře třetího. Panovníky bez pláště, ale s knížecími odznaky ve třetím pořadí namaloval malíř čtvrtý. Malby nutno přičíst malíři prvému

40-45

KAPITOLA 8.

Obsah maleb. Pro část duchovní církevní měli malíři předlohy. Pro část světsky politickou museli oráčskou scénu i genealogickou řadu panovníků vynalézat. Jejich dílo je obrazovou parafrází ke Kosmově kronice. Malíř oráčské scény přesně sledoval znění jejího textu. Poselství vede Libušin kůň, spřažení volí jsou barevní

(strakati), pluh má podobu současného háku nebo sochy – rozsochy, rádlu je okováno, oje má jho. Přemysl je již oblečen v knížecí plášť. Dynastie vzešla ze symbolu oráče a jeho orby.

45-49

KAPITOLA 9.

V dávnověku patřila moc tomu, kdo pomocí kouzel ovládal přírodu, v přeneseném smyslu pak orbu, setí, sklizeň. Stal se výjimečným jedincem. Přemysl oráč se proměnil v knížete a vládce země. Libuše věštyně, hadačka, kouzelnice, relikt matriarchátu, předvíдалa jeho existenci. Přemysl předvídal rozrod své dynastie a dal první zákony. Paralelou je řecký Buzyges = zapřáhač volů, vlastním jménem Epimenides, který dal Attice první zákony. Buzyges prováděl zjara „svatou orbu“ pod Akropolí v Athénách na poli, jež nikomu nepatřilo. – Kristianova kronika zná Přemysla jako „nejzkušenějšího a nejmoudřejšího muže“, jemuž patřila funkce – „officium agriculturae“ tj. „obřad orby“. Přemyslovský mythus je nejpodobnější řeckému mythu o Buzygovi. Oba vykonávali „orbu posvátnou“. ozvu v římském bájesloví (Romulus), analogie v mythu staroegyptském, keltském a dokonce i v evangeliu Janově. Přemyslova suchá otka – líska se zelená a vydává oříšky. Je to symbolika lásky ve východní a západní Evropě

49-53

KAPITOLA 10.

Přemyslovská pověst má odezvu v českých dějinách pozdějšího středověku. Dalimil – životopis Karla IV. Obnova privilegií stadickým svobodníkům. Ustanovení o Přemyslových láněch, které vlastníma rukama vzdělával. Tradice o rodové výjimečnosti. Privilegia stadická respektovaly královské kanceláře od Jiřího z Poděbrad až po Marii Terezií. Povinnost Stadických odvádět ořechy trvala formálně až do 19. století. Přemysl ve Smetanově opeře „Libuše“ je odezvou tradice a je heroisovanou postavou doby nedávné. Opera sama je pak národním manifestačním projevem.

53-54

KAPITOLA 11.

Kosmův výčet jmen mythických panovníků po Přemyslovi je adaptací římského kalendáře, který přešel do názvosloví germánského a slovanského. Malovaná genealogická řada po přemyslovské scéně odpovídá počtu osob, které uvádí Kosmas. Přemyslovy knížecí distinkce – thalarium – chlamis – mutatoria. Poslední z nich – „mutatoria“, zvaná také „klok“ a překládaná jako „přehozy“ – zastihl ještě Moritz Trapp a vylíčil v kopii jako knížecí kápi Přemysla právě nastoleného. Analogie této distinkce v ilustracích Vyšehradského evangelistáře z r. 1085. Náčelnické kápě ve starověku a u barbarů

54-61

KAPITOLA 12.

Štít, kópí a meč odznaky bojovníka, kópí s praporem je odznakem suveréna, panovníka nejen vládoucího, ale i úředního. Štíty malované ve Znojmě jsou odvozeny svým typem z kultury laténsko-nordické. Mají specifické znaky hradištní. Šišák – přilba na hlavě jednoho panovníka bez pláště a koruna na hlavě panovníka s pláštěm. Odznak prvního krále českého Vratislava II.

61-65

KAPITOLA 13.

Panovníky následující po Přemyslovi je nutno pokládat za knížata česká vládoucí v Praze. Panovníci bez pláště, ale se stejnými odznaky suverénní moci jsou údělná knížata moravská, pocházející vesměs z vedlejších linií českých

65-66

KAPITOLA 14.

Donátor a donátorka, jejich fiktivní podobizny po stranách vítězného oblouku.

Objev nápisu rytého do omítky. Nápis pokládán nejdříve za falsum 19. století. Prohlášení pravosti. Konrád Žnojemský v něm vystupuje jako druhý zakladatel rotundy, který dal r. 1134 vyzdobit její vnitřek přemyslovskou genealogickou řadou portrétů vlastního rodu, připojiv k ní podobiznu svou a své ženy, Marie Srbské. Důkaz pravosti nápisu vyplývá nejen z jeho dekšifování, nýbrž také z věcných a obsahových souvislostí. Dvoji patrocinium, Panny Marie je původní, sv. Kateřiny dodatečné.

66-70

KAPITOLA 15.

Shrnutí nových poznatků v kapitole 1-14.

70-71

KAPITOLA 16.

Vztah žnojemského cyklu nástěnných maleb k románskému malířství středoevropskému. Prüfennig – Hoch-Eppan – Echtemach, liturgické knihy okruhu jihoněmecké a alpské produkce klášterní mají slohové a ikonografické obdoby. Příčné barevné pásy za žnojemskými postavami jsou reliktem malířství už karolinského a ottonského, který přetval v malířských dílnách středoevropských až do 12. století. Fiktivní podobizny žnojemské mají obdoby v polofigurálních podobiznách v Salzburgu. Ani v české oblasti nejsou žnojemské malby ojedinělé. Cyklus v Rovném u Stříbrné Skalice a v Potvorově jsou slohově paralely. Illuminace kodexů Hildeberta a Everwina pracujících pro olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka v letech 1136-37 jsou slohově totožné

71-77

KAPITOLA 17.

Historisující námět přemyslovské scény není v románské době izolovaným příkladem. Má předchůdce nejen ve středoevropské oblasti, ale i na západě, i když v rané a střední době románské byly zobrazovány děje biblické. Vedle nich byla však zpracovávána ikonograficky i témata z historie profánní. V císařském paláci v Cáchách byly malovány boje Karla Velikého ve Španělsku. Ve druhém sídle téhož panovníka v Ingelheimu byly znázorněny na stěnách paláce antické bitvy, jejichž hrdinové byli odvozeni z literatury. V Mohuči byli portrétovaní v kapitule biskupové, rovněž tak i v Salzburgu byli v pěti sálech biskupského paláce na stěnách zpodobněni biskupové. Historisující tendence v malbě zesilovala v době následující. V císařském paláci v Merseburgu byly malovány nástěnné obrazy, připomínající vítězství Jindřicha I. nad Madary. Konečně celá obrazová epopej byla vyšita na koberci v Bayeux, znázorňující dobytí Anglie Normany. Tehdy již začaly zajímat vládnoucí vrstvu i události z křížových výprav. Historisující tematika nebyla protichůdná středověkému nazírání na obraz ve velkých obecně přístupných prostorách

77-81

KAPITOLA 18.

Žnojemské malby mají vlastnosti věcné, obsahové i formální, které plně odpovídají době, do které je klade nápis, roku 1134. Nemohly vzniknout o století později, a to proto, že v té době pronikla do Čech kultura a civilizace rytířská. Opatření Václava I. proti stadickým sedlákům pěstujícím Přemyslov kult. Tehdy také se vyvíjela ikonografie národního světce Václava již jako rytíře

81-83

ZÁVĚR

Poznámky

83-84

Obrazová část

85-98

Seznam vyobrazení

100

Resumé

101-113

114-124